

تدوین و تحوّل علم «سیر» (حقوق بین الملل اسلامی)

دکتر سید مصطفی محقق داماد

مقدمه

در فرهنگ اصطلاحات، کلمه سیر به صورت جمع سیره از ریشه «سیر» یعنی حرکت و اصطلاحاً به معنای رفتار و کردار و خلق و خوی آمده است و به همین معنی یکی از فصول گلستان سعدی در «سیرت پادشاهان» را به خود اختصاص داده است. اینجا «سیرت» مقابل صورت است و به گفته همو:
صورت زیبای ظاهر هیچ نیست
ای برادر سیرت زیبا بیار

در مسیر زمان این کلمه تطور یافت، خصوصاً در اصطلاح وقایع نگاران و فقیهان اسلامی ظاهراً از قرن دوم هجری به بعد دو معنای اصطلاحی دیگری را به خود اختصاص داد، یکی مفهوم خاص و دیگری که بی ارتباط با معنای اول نیست و به دنبال آن آمده است مفهوم عمومی تر آن که شکل حقوقی یافته و پایه و اساس حقوق بین الملل اسلامی را پی ریزی کرده است.

مفهوم خاص سیره:

در اصطلاح وقایع نگاران اسلامی به شرح حال دوره زندگی پیامبر اسلام (ص) اطلاق می شود. کتابهایی نظیر «سیره رسول الله» اثر ابن هشام به همین معنی است. گفتار، کردار نیک پیامبر و فرامینی که در زمان صلح و جنگ یا

متارکه صادر می فرموده اند و مجموعاً شامل سنت ایشان می گردیده، به معنای خاص کلمه سیره پیامبر نامیده می شده است.^۱ بر این ادعا می توان از قدمها شواهدی آورد:

اول- ابن هشام در کتابی به نام سیره رسول الله (ص) چنین آورده است:

«سپس پیامبر به بلال امر کرد که پرچم را به عبدالرحمن عوف بدهد، او چنین کرد، پس پیامبر حمد و سپاس ذات پروردگار به جای آورد و برای خود طلب رحمت نمود و گفت، ای پسر عوف پرچم را بگیر و همگی در راه خدا بجنگید، و با آنان که به خدا ایمان ندارند مبارزه کنید و مرتکب تقض امانت یا خیانت نسبت به هیچ کسی نشوید و کودکان و زنان را نکشید، این عهد الهی و سیره پیامبرش برای هدایت شماست. «فهذا عهد الله و سیره نبیه فیکم»^۲».

دوم- ابن حنبل چنین می گوید که بعد از پیامبر ابوبکر به خلافت رسید. او [در جنگ] بر طبق سیره و رفتار رسول الله عمل کرد، و بعد از او عمر به خلافت رسید و مطابق سیره هر دو آنها عمل می کرد.

سوم- رضی الدین السرخسی در کتاب خود چنین اظهار می دارد:

«کلمه سیره هنگامی که بدون صفت و قرینه به کار رود به معنای رفتار پیامبر خصوصاً جنگهایش می باشد، در این مورد پیامبر خود فرموده است: هر پیامبری را مأموریتی بود، مأموریت من جهاد است و در واقع ابزار بقای من زیر سایه نیزه

۱. مقدمه سیره ابن هشام، به قلم مصطفی سقاء و همکارانش (چاپ بیروت، دارالاحیاء التراث العربی- بی تا) آورده است.

۲. ابن هشام، متوفی در سال ۲۱۸ هجری، ص ۹۹۲، کتاب سیره رسول الله (ص).

۳. ابن حنبل، کتاب مسند، چاپ جدید، حدیث شماره ۱۰۵۵. (و استخلف ابوبکر فعمل بعمله و سار بسیرته، ثم استخلف عمر، فسار بسیرتهما).